

Forord

Mit hjerte banker for Estland

Af Uffe Ellemann-Jensen (tidl. udenrigsminister)

Jeg har tabt mit hjerte til Estland, det lille smukke land med den barske historie. Derfor blev jeg begejstret, da jeg læste denne bog, for den emmer af kærlighed til og viden om Estland. Det lille land med et folketal, der er en fjerdedel af Danmarks, spredt over et areal, der er lidt større end Danmarks. Med dybe skove og dramatiske kyster. Og med mange minder om den ikke mindre dramatiske historie.

Vi danskere kender vel først og fremmest Estland som stedet, hvorfra vi fik vores flag, dengang Kong Valdemar Sejr i 1219 drog på "korstog", og hvor Dannebrog faldt ned fra himlen og reddede danskerne fra nederlag. Sådant fortæller sagnet, som er blevet en vigtig del af den danske selvforståelse. Navnet på hovedstaden Tallinn betyder "danskernes by", og sammen med mørnede borgruiner rundt om i landet minder det os om fortidige forbindelser mellem Danmark og Estland.

Estland har kun eksisteret som selvstændig stat i 100 år. Og i halvdelen af den tid var Estland tvangsindlemmet i Sovjetunionen. Det anerkendte vi aldrig i Danmark, og det var med til at skabe et særligt bånd mellem vore to lande, da Estland igen blev frit i 1991. Vi kunne som det første land i verden genetablere diplomatiske forbindelser med Estland og de to andre baltiske lande, Letland og Litauen. Siden da har det lille land slidt i det for at indhente alt det forsømte gennem de mange år under fremmed besættelse. Og de er nået langt: Medlem af EU og NATO og Eurozonen – uden forbehold og undtagelser. Estland ønsker at sikre sin fremtid ved at være en del af den europæiske og atlantiske familie, fuldt og helt.

Bogen giver en beskrivelse af den mangfoldighed, man møder, når man rejser rundt i Estland. Der er en rigdom af oplysninger, som skærper appetitten på at tage det første fly til Tallinn og starte en rundtur. For Estland rummer mange perler, som er et besøg værd: Gamle borge, slotte, herregårde, kirker og monumenter plus en helt vidunderlig og ofte vild natur.

I tiden omkring Estlands frigørelse for et kvart århundrede siden var der stor interesse i Danmark for det lille naboland på den anden side af Østersøen, som i så mange år havde været gemt væk bag Jerntæppet. Mange folkelige og statslige initiativer blev taget for at øge kontakterne, og mange danske bistod med at berede Estland vejen tilbage til det Europa, landet havde været isoleret fra i et halvt århundrede.

Men efter at Estland er blevet en "almindelig" EU-partner, er det, som om interessen er svundet lidt ind. Det er synd. For landet rummer rige oplevelser for enhver smag, og vi har meget at lære af Estlands eksempel. Tænke sig at starte på en frisk efter et halvt århundredes brutal besættelse, som efterlod et fattigt og isoleret samfund, og så i løbet af forbløffende kort tid at blive en respekteret del af den verden, vi andre tager som givet. Det er godt gået!

Når man rejser rundt i Estland, får man et levende indtryk af, hvordan der pukles for at indhente det tabte. Når man som jeg er kommet der gennem alle årene, gør det særligt indtryk at se, hvordan der er i dag. Men for den, der kommer for første gang, må det også virke dragende at opleve befolkningens stærke vilje til at klare sig.

Denne bog er en perle for den, der ønsker at opleve Estland – og lære noget nyt om den nabo, hvis eksistens vi alt for længe havde glemmt.

Kort om Estland

Estland i dansk bevidsthed – fra grå kommunisme til moderne it-land ?

Da Estland blev besat og indlemmet i USSR i 1940 sank landet sammen med de andre baltiske lande efterhånden dybere og dybere hen i glemsel i Danmark. Den danske forfatter Marius Dahlsgaards interessante bog "Estland i sommer-sol" fra 1928 blev i 1948 og i 1977 fulgt af to danske bøger¹ om de baltiske lande, skrevet af kommunister, der begge beskrev, hvor dejligt livet var under sovjet-diktaturet. Men ellers var det ikke meget, man hørte til Baltikum.

Trods legenden om Dannebrog og de øvrige historiske forbindelser mellem Danmark og Estland har et halvt århundredes adskillelse bag jerntæppet gjort, at kendskabet til Estland er mindre i Danmark end kendskabet til f.eks. Finland, som blev selvstændigt stort set samtidig.

Frihedskampen fra slutningen af 1980'erne blev fulgt med stor folkelig sympati i Danmark, men senere dalede interessen noget. Forestillingen om landene på den anden side af det tidligere jerntæppe som en ensartet masse af grå, nedslidte og kedelige lande er vel efterhånden ved at ændre sig. Alligevel bliver mange førstegangsrejsende til Estland overraskede over, at landet på mange måder virker nordisk, og kulturelt ikke ligger fjernt fra Danmark. Selvom det meste byggeri fra sovjettiden vitterligt er gråt og kedeligt (med enkelte undtagelser), er der trods store ødelæggelser under Anden Verdenskrig stadig meget flot arkitektur at se, især i Tallinns velbevarede gamle bydel, men også andre steder.

I de første år efter at selvstændigheden var blevet genoprettet, florerede der en del myter, f.eks. at der skulle være varemangel. Men det var noget af det, der hurtigst forsvandt, da Estland blev frit. Store supermarkeder og indkøbscentre med varieret udbud opstod hurtigt.

I danske medier var historier i 1990'erne om "den russiske mafia" i Baltikum godt stof. De var dog allerede dengang ofte lidt overdrevne. I 1998 var der i estiske medier en historie om, at en dansk tv-journalist betalte en estisk kollega for at udgive sig for en anden og fortælle en historie om, at Skt. Petersborgs mafia styrede Tallinns havn, så den danske journalist kunne få sin "gode historie".

Der var vitterligt en stærk vækst i voldelig og organiseret kriminalitet i årene umiddelbart før og efter USSR's sammenbrud. Situationen nu er dog helt anderledes end i de første år, idet niveauet for kriminalitet er faldet markant. Med de senere års terrorangreb i Vesteuropa føler mange i Estland, at sikkerhedssituationen i landet faktisk er bedre end i Vesteuropa.

På it- og telekommunikationsområdet er udviklingen gået særligt stærkt. I sovjettiden var man skrevet op i årevis for at få installeret en fastnettelefon i sit hjem (hvilket under halvdelen af befolkningen havde). De få telefonlinjer til udlandet gik over Moskva, og man skulle bestille samtaler til udlandet, hvorefter

1) Se litteraturlisten

man kunne vente et par timer på, at en linje blev fri. Man kunne også være ret sikker på, at KGB lyttede med. Men efter selvstændigheden gik det hurtigt med at udbygge både fastnet og mobilnet. Internettet vandt hurtigt frem, og Estlands banker var i midten af 1990'erne længere fremme med brugen af internetbanker end f.eks. tyske banker.

Tallinn var en af de første byer i Europa, hvor muligheden for at betale for parkering via mobiltelefon blev indført, hvilket skete i år 2000. Halvandet år senere fulgte København efter, og omtrent samtidig samarbejdede et estisk firma med nogle norske forretningsmænd om at indføre et lignende system i Oslo. Mange estere anser også Skype for en estisk opfindelse, hvilket er lidt af en overdrivelse, men det er faktisk udviklet i Tallinn, hvor de dansk-svenske ophavsmænd fandt programmører, der også blev medejere.

Estland promoverer sig som "E-Estland" ("E-Estonia") og har allerede ved flere valg givet borgerne mulighed for at stemme elektronisk. Da man i 1990'erne begyndte at opbygge landets it-systemer stort set fra nul, har man udnyttet muligheden for at koordinere dem til et samlet system, hvor borgerne også har adgang til alle oplysninger om sig selv.

Estlands "E-residens" har også været omtalt i Danmark (fejlagtigt som E-statsborgerskab). Det gør det muligt at anskaffe et elektronisk kort (omtrent svarende til NemID), som man kan anvende til en række både private og offentlige tjenester såsom adgang til banker, skattevæsen m.m. uden fysisk at være tilstede i Estland. Man kan dermed f.eks. oprette og drive firma i landet – tilsvarende er ikke muligt for NemID i Danmark uden dansk CPR-nummer.

Klima og geografi

Hovedstaden Tallinn ligger på højde med Stockholm. Der er gennemsnitligt en anelse koldere i Estland end i Danmark, hvilket betyder, at der er større mulighed for sne om vinteren. Snedække gennem hele vinteren er dog forholdsvis sjælden. Foråret er ofte noget kortere end i Danmark, overgangen til sommerligt vejr kan nogle år være ret brat. Det er mere et fastlandsklima end i Danmark, hvilket betyder større temperaturudsving. Det er slet ikke unormalt, at temperaturen når op nær 30 grader celcius eller endda over om sommeren. Men som i Danmark er vejret ofte meget skiftende og varme somre veksler med mindre varme.

Estland er i areal en smule større end Danmark, nemlig 45.339 kvadratkilometer mod Danmarks ca. 43.000 km². Mellemligstidens Estland var en smule større (47.549 km²), idet nogle østlige grænseområder blev overført til sovjetrepublikken Rusland i 1944.

Naturen ligner til en vis grad Danmarks, men der er også forskelle. Der er væsentlig mere skov og flere sumpe i Estland, og i modsætning til Danmark har Estland egentlige floder.

Til Estland hører en række øer i Østersøen, deriblandt Østersøens næststørste

Historisk baggrund

Estland før korstogene

Det menes, at esterne er indvandret til Estland for mindst 4000-5000 år siden. Dermed er esterne et af de folk i Europa, som har boet længst i deres nuværende land. Oprindeligt kom esterne fra de finsk-ugriske folks urhjem, som lå et sted i det indre af, hvad der i dag er Rusland. Det menes at have ligget i Volga-området. Der eksisterer den dag i dag enklaver af finsk-ugriske folk rundt omkring i Rusland, hvor de også tidligere har været bosat i flere områder end i dag. Flere områder i Rusland, som i dag er så godt som helt russiske, har tidligere været beboet af finsk-ugriske folk. Det gælder bl.a. området umiddelbart øst for Estland, Ingermanland.

Esterne stod på samme kulturelle niveau, som øvrige nordeuropæiske folk. Man ernærede sig i begyndelsen ved jagt, fiskeri og senere landbrug. Der var ingen statsdannelse i området.

Senere i historien, på det tidspunkt som i Norden er kendt som vikingetiden, foregik der en livlig handel mellem øst og vest. Derved øgedes Estlands geografiske betydning. Landet kom til at ligge midt i disse handelsveje, og det blev derfor et eftertragtet område at have magten over. Møntfund i Estland viser, at der i denne periode var handel med fjerne europæiske og arabiske områder.

Vikinger trængte ind fra Sverige, og øst for Estland var der opstået russiske fyrstendømmer, som også var interesserede i Estland. I en periode var en del af det østlige Estland underlagt det store russiske rige Storfyrstendømmet Kiev. Kiev-fyrsten Jaroslav den Vise byggede i 1030 en borg i det nuværende Tartu. Esterne forsøgte dog at forsvare deres område. De byggede borge overalt i landet, og man forsøgte at samle landet ved at flere mindre områder dannede større enheder for at samarbejde om forsvar. Man nøjedes ikke med at forsvare landet – i 1187 sejlede estiske vikinger op ad den svenske flod Mälaren og nedbrændte den daværende svenske hovedstad, Sigtuna. Men esterne nåede ikke at samle landet i nogen egentlig statsdannelse, før landet blev endeligt erobret af stærkere magter.

Tyske og danske korstog

Tyske korsriddere forsøgte i 1100-tallet at erobre det hellige land omkring Jerusalem. Det lykkedes imidlertid ikke at holde besiddelserne ret længe. Det viste sig derimod lettere at foretage korstog langs Østersøens østkyst og erobre disse områder. Pave Innocens III sidestillede i 1215 korstog i nuværende Letland og

Estland, som blev kaldt "Marias land" med korstog i Palæstina. Endnu i dag bruges betegnelsen "Marias land", på estisk Maarjamaa, som et poetisk navn for Estland. Tyske købmænd bedrev allerede handel i området, og med tvangskristning som formål eller snarere påskud viste det sig nu muligt at erobre området. Man startede sydfra i det sydøstligste hjørne af Østersøen og erobrede det område, der senere blev kendt som Østpreussen (i dag er dette område delt mellem Polen og Rusland). Omtrent samtidig begyndte erobringen af området, der i dag er Letland, og hovedstaden Riga, blev grundlagt af den tyske biskop Albert i 1201. Året efter grundlagde han Sværdbrødreordenen, en organisation af tyske riddere, der skulle kristne Baltikum. De tyske riddere var ikke de eneste, som var interesseret i at erobre land øst for Østersøen. Svenske og danske konger gjorde fra slutningen af 1100-tallet nogle mislykkede forsøg på at underlægge sig Estland, bl.a. øen Saaremaa (Øsel) som Valdemar II Sejr forsøgte at erobre i 1206.

Den tyske Sværdbrødreorden havde også problemer med at underlægge sig esterne, og derfor var det nærliggende at samarbejde med den danske konge. På

Det selvstændige Estland 1918-1940

Frihedskrigen

Selvstændighedserklæringen den 24. februar 1918 anerkendte de tyske besættelsesmyndigheder ikke. De forsøgte i stedet at anvende esternes selvstændighedstrang til deres egne formål. Ved freden i Brest-Litovsk med Tyskland i marts 1918 havde Sovjetrusland afstået Kurland (det vestlige Letland) og Litauen, som ligesom Estland var under tysk besættelse. Tyskland troede, at disse områder ligesom Estland var vundet for Tyskland fremover. Den lokale tyske overklasse samarbejdede med de tyske militærmyndigheder om at skabe en ny tysk stat i personalunion med Tyskland. Staten skulle bestå både af Estland og Letland. At der var tale om to vidt forskellige sprog og kulturer bekymrede ikke tyskerne, da den nye stat alligevel skulle ledes af landenes små tyske mindretal. For at sikre tyskheden var der planer om at hverve kolonister fra Tyskland, som skulle bosætte sig blandt estere og letter både på landet og i byerne (nogle få kolonister nåede at komme til det sydøstlige Estland). Kun tysk skulle være tilladt i skolerne, og dette sammen med kolonisterne regnede de tyske magthavere med ville gøre Estland og Letland helt tyske på lidt længere sigt.

Den direkte kolonisering skulle dog maskeres som esternes og letternes eget ønske for uafhængighed af Rusland. Som den nye stats "parlament" blev der dannet et landsråd (tysk: Landesrat) i Riga. Dette skulle ikke vælges demokratisk, idet det i forvejen var bestemt, hvor mange pladser i rådet hver enkelt samfundsgruppe skulle have. Rådet havde tysk flertal, men for et syns skyld havde man også nogle estere og letter med. Esterne i rådet oplæste en deklARATION om, at de ikke kunne tale på vegne af det estiske folk, eftersom dets eneste legitime repræsentant var den estiske Maapäev (Landdag) valgt af det estiske folk. I deklARATIONEN gjorde man også opmærksom på, at estere og letter var to vidt forskellige folk, og at Estland allerede havde udtrykt sit ønske om at være en helt selvstændig stat. De tyske magthavere truede med, at enhver, der stemte imod forslaget om en personalunion med Tyskland, ville blive anset som tilhænger af Sovjetruslands regering og følgelig blive forfulgt af de tyske myndigheder. Efter et enormt pres lykkedes det den 12. april at få de estiske og lettiske rådsmedlemmer til at stemme for, men esterne gjorde udtrykkeligt opmærksom på, at de ikke stemte på vegne af det estiske folk. Åbenbart var denne bøn fra rådet til Tyskland om militær beskyttelse og personalunion med det tyske kejserrige ikke nok for de tyske myndigheder. De forsøgte bagefter at samle underskrifter ind blandt befolkningen til støtte for rådets arbejde, igen ved trusler og pres. I august fik Tyskland ved et tillæg til Brest-Litovsk traktaten også tildelt Estland. Den tyske besættelse var præget af hård undertrykkelse af esterne. Flere ledende es-

tiske politikere blev arresteret, bl.a. Konstantin Päts og Otto Strandmann. Den socialdemokratisk orienterede Jüri Vilms blev skudt under mystiske omstændigheder på vej til eller i Finland. Alle former for organisationer og møder var forbudt.

Men i begyndelsen af november 1918, knap et år efter at bolsjevikkerne havde taget magten i Rusland, og dermed banet vejen for tysk fremmarch mod øst, brød også det tyske kejserrige sammen. Tyske soldater adlød ikke længere og begyndte at flygte til Tyskland. Den estiske Maapäev (Landdag) blev samlet igen den 13. november, og den 19. november blev der dannet en provisorisk regering ledet af Konstantin Päts. Den nye regering fik den vanskelige opgave at forsvare landet mod Den Røde Hær, der nu invaderede det østfra. Man begyndte straks at skabe en estisk hær med en frivillig mobilisering den 16. november.

Samtidig hærgede de tyske soldater landet under deres tilbagetrækning, ødelagde telefon- og telegrafforbindelser og forhindrede den estiske regerings brug af jernbanerne. Den 22. november overskred Den Røde Hær grænsen ved Narva, denne by blev erobret den 29. november, og den blev sæde for den estiske arbejderkommune under den estiske kommunist Jaan Anvelt's ledelse. For at få fremskyndet etableringen af den estiske hær blev mobiliseringen obligatorisk fra den 27. november. De sovjetiske tropper, der udover russere også bestod af estiske og lettiske bolsjevikker, fulgte i hælene på de tilbagetrækkende tyske tropper og nåede hurtigt længere og længere ind i det forsvarsløse Estland. Den 16. december faldt Rakvere for de sovjetiske tropper og den 22. december Tartu. Estlands regering i Tallinn udnævnte den 23. december oberst (fra 1919 generalmajor og fra 1939 general) Johan Laidoner til øverstkommanderende for Estlands væbnede styrker og bad om udenlandsk hjælp.

Snart begyndte frivillige fra andre lande, primært fra det nyligt selvstændige Finland, men også fra Sverige og noget senere fra Danmark, at tage til Estland. Fra en privat organisation i Finland kom også våben og ammunition. Den estiske regering i Tallinn var særdeles presset, da over halvdelen af landet var blevet erobret af sovjettropperne, som kun stod 35 km fra Tallinn. Efter at den estiske hær nu var blevet organiseret og fik hjælp af udenlandske frivillige, blev sovjettropperne tvunget tilbage omtrent lige så hurtigt, som de var kommet frem. Det estiske modangreb startede den 7. januar, efter at den sovjetiske fremrykning var blevet standset i dagene forud. Rakvere kom under estisk kontrol den 11. januar, Tartu den 14. og Narva den 18. i samme måned. En britisk eskadre på tre krydsere og tre torpedobåde hjalp Estland til søs, da landet ikke selv havde nogen flåde. Briterne ville dog kun hjælpe til søs. Et sovjetisk flådeangreb endte med at briterne overtog de sovjetiske skibe og overdrog dem til Estland, som derved fik sin egen flåde. I starten af februar var de sovjetiske tropper i syd tvunget tilbage til grænsen mod Letland. I løbet af foråret forsøgte de sovjetiske tropper gentagne gange at trænge ind i Estland igen, men det lykkedes ikke, tværtimod trængte de estiske tropper længere ind i Rusland.

I Letland var situationen yderst kaotisk, da der var opstået en hær, Landeswehr, ledet af den balttyske general von der Goltz. Hæren bestod af balt- og

51 års besættelse

Optakten: Baseperioden 1939-1940

Begyndelsen til enden for Estlands selvstændighed var den berygtede Molotov-Ribbentrop-pagt, indgået mellem Sovjetunionen og Nazityskland den 23. august 1939, godt en uge før Nazityskland angreb Polen (den 1. september) og dermed startede Anden Verdenskrig.

Molotov-Ribbentrop-pagten (opkaldt efter de to landes udenrigsministre, som indgik pagten) havde et hemmeligt tillæg, hvor Sovjetunionen og Nazityskland delte Østeuropa imellem sig. Ifølge dette tillæg var Estland sammen med Finland og Letland i den sovjetiske interessesfære (senere byttede USSR sig også til Litauen mod at give Nazityskland en større del af Polen). Hitler havde dermed givet Stalin frie hænder i Baltikum og Finland, og det første af landene, der kom til at mærke til det, var Estland.

Den 24. september 1939 kom Estlands udenrigsminister Karl Selter til Moskva, for at underskrive en handelsaftale med Sovjetunionen. Men han blev med det samme stillet over for et krav om at forhandle om oprettelse af sovjetiske militærbaser på Estlands territorium. Moskva påstod, at Estland ikke var i stand til at forsvare sit territorium, fordi en polsk u-båd, "Orzel", der var interneret i Tallinn efter at være flygtet fra Polen, var undsluppet. USSR havde kort forinden invaderet Polen østfra for at besætte den østlige del af landet, som USSR havde fået overdraget ifølge aftalen med Nazityskland. Estland havde erklæret sig neutral i den netop påbegyndte Anden Verdenskrig og havde derfor afvæbnet den polske ubåd og tilbageholdt den, men dog ikke mere effektivt, end at det lykkedes polakkerne at flygte med ubåden.

Da Selter ikke var bemyndiget til at forhandle om oprettelse af baser, tog han tilbage til Tallinn, hvor Estlands øverste politiske og militære ledelse drøftede situationen. Det stod klart, at der ikke kunne regnes med støtte fra andre lande, og derfor var man klar til at gå langt for at undgå krig. Sovjetiske militærfly krænkede grænsen og fløj over nogle af de større byer i Estland. Offentligheden blev ikke informeret om kravene fra Moskva.

Den 27. september var Selter tilbage i Moskva med en større delegation. I mellemtiden havde USSR fundet endnu et påskud til at stramme kursen over for Estland. Det sovjetiske handelsskib "Metallist" var angiveligt blevet torpederet i sovjetisk farvand nær ved grænsen til Estland af en ukendt u-båd. I virkeligheden var det den sovjetiske flåde selv, der havde sænket skibet, for dermed at "bevise" at sovjetiske baser i Estland var en nødvendighed for forsvaret af Sovjetunionen.

Allerede den 28. september blev der i Moskva underskrevet en aftale om "gen-

sidig assistance" mellem Estland og USSR. Aftalen indebar, at 25.000 sovjetiske soldater skulle stationeres på baser i Estland. Det var næsten dobbelt så mange soldater, som Estland havde i sin egen hær, der talte 15.000 soldater. Det var naturligvis foruroligende, men på den anden side blev det i aftalen lovet, at USSR ikke ville blande sig i Estlands indre anliggender. Aftalen skulle gælde i 10 år.

Kort efter at Estland havde underskrevet aftalen, blev Letland stillet over for lignende krav og senere Litauen. På den måde undgik Moskva at skabe en samlet stærkere modstand mod kravene. Efter Litauen blev Finland stillet over for lignende krav, men finnerne sagde nej, og efter nogle måneders resultatløse forhandlinger angreb USSR Finland og startede dermed den såkaldte Vinterkrig.

Hitler opfordrede tyskerne i Baltikum (og andre steder uden for Tyskland og tyskbesatte områder) til at vende "heim ins Reich" i en tale i Tysklands Rigsdag den 6. oktober. 10 dage senere indgik Tysklands regering en aftale med Estland om overflytning af det tyske mindretal. Der opstod rygter om, at det sovjetiske greb om Baltikum ville blive strammet yderligere. De fleste tyskere i Estland tog rygterne alvorligt, og allerede den 18. oktober afgik det første skib, "Der Deutsche", med udvandrere til Tyskland eller rettere til den tyskbesatte del af Polen, hvor balttyskerne fik udleveret jord og ejendomme, der var frataget polakker. Det var frivilligt for den enkelte, om man ville emigrere til Tyskland, men der blev kraftigt agiteret for det. Blandt ledelsen af den tyske befolkningsgruppe gjorde man ikke nogen hemmelighed ud af, at grunden var faren østfra, selvom det dog ikke offentligt blev nævnt¹. I løbet af efteråret forlod 13.339 mennesker Estland som følge af overflytningen af det tyske mindretal.² Det var ikke tilladt andre end tyskere at deltage i overflytningen, men en del estere rejste også, idet man kunne regnes som tysker, hvis der var tyske forfædre i slægten eller man var tysk gift.

Netop den samme dag som de første balttyskere emigrerede, den 18. oktober, overskred de første sovjetiske soldater grænsen til Estland og blev af estisk militær eskorteret til deres baser.

I begyndelsen overholdt USSR nogenlunde aftalens betingelser. Soldaterne var disciplinerede og holdt sig mest for sig selv på deres baser. Indimellem så man dem i byerne bl.a. på indkøb, hvor de p.g.a. en fordelagtig vekselkurs kunne købe alt det, der var mangel på i USSR. Senere fik officererne lov til at få deres familier til Estland, og deres koner troede, at de fine natkjoler, man kunne købe i Estland, var selskabskjoler, så de gik stolte i byen iført deres nye natkjoler ... Men baserne blev snart brugt i USSR's krig mod Finland, hvilket den estiske befolkning bittært måtte konstatere, at det var der ikke noget at gøre ved. Estland blev også hurtigt ramt af krigen, idet det estiske skib "Kassari", der var på vej fra Sundsvall i Sverige til Tallinn, blev sænket af en sovjetisk u-båd den 10. december 1939, til trods for at skibet tydeligt var markeret som et estisk skib. Mange unge estiske mænd tog hemmeligt til Finland for at deltage på finsk side i Vinterkrigen. Andre mente, at Estland havde handlet klogere end Finland ved at give efter for kravene og dermed undgå krig og stadig bevare sin selvstændighed.

Det nye Estland fra 1991 til nu

Fra kaos til egen mønt, ny grundlov og nyvalg

I løbet af forholdsvis få år efter at Estland genvandt sin selvstændighed, forandrede landet sig til ukendelighed. Det var et meget stort arbejde at komme så vidt, for meget skulle opbygges fra absolut ingenting.

Selvstændighedens virkeliggørelse var ventet med længsel, men kom alligevel meget pludseligt. Mange havde nok forventet lange og seje forhandlinger, før selvstændigheden kunne blive virkeliggjort. Nu var den kommet næsten fra den ene dag til den anden. Selv om de lokale myndigheder i Estland havde forsøgt at forberede selvstændigheden, var det begrænset, hvad man kunne gøre, så længe de sovjetiske myndigheder modarbejdede idéen om et selvstændigt Estland.

I modsætning til de tidligere sovjetiske vasalstater i Østeuropa, som f.eks. Polen og Tjekkosllovakiet, havde Estland ikke meget af det, som kendetegner en selvstændig stat. Der eksisterede ikke nogen estisk hær, politi, postvæsen, grænseværn, jernbaneselskab, luftfartsselskab eller nationalbank i sovjettiden. Alt var dele af de tilsvarende sovjetiske organisationer. I slutningen af den sovjetiske besættelse var man så småt begyndt at skabe nogle af disse organisationer, enten som helt nye (f.eks. grænseværnet) eller ved omformning af den lokale afdeling af den sovjetiske organisation (politiet/militsen f.eks.). En estisk hær og forsvarsministerium begyndte man først at opbygge, da selvstændigheden allerede var en realitet.

På den ene side betød det, at man i mange tilfælde skulle starte helt fra bunden. Det gjorde på den anden side, at man havde frie hænder til at opbygge noget helt nyt.

Kriteriet for at man kunne anse Estlands selvstændighed som genoprettet var, at landets regering nu havde kontrol over landets område. De sovjetiske grænsesoldater i Estland lukkede nu personer ind, som de estiske myndigheder havde udstedt visa til. Før havde de kun accepteret sovjetiske visa. I en kort periode var der dobbelt kontrol, men i løbet af nogle måneder overtog det estiske grænseværn kontrollen helt. I løbet af efteråret 1991 blev det aftalt med den nye KGB-chef i Moskva, Vadim Bakatin, at KGB ophørte sin virksomhed i Estland. I begyndelsen af oktober 1991 sluttedes en traktat med USSR om de sovjetiske tropper i Estland, som USSR forpligtede sig til efterhånden at trække tilbage fra Estland, men i første omgang uden konkret tidsfrist.

Juridisk herskede der en vis forvirring i den første periode. Hvilke love skulle følges – sovjetiske eller de estiske, der gjaldt ved den sovjetiske besættelse i 1940? Af praktiske grunde lod man i første omgang de sovjetiske love gælde. Men som aftalt mellem Estlands øverste Sovjet/Råd og Estlands Kongres skulle

der udarbejdes en ny grundlov til erstatning for den estiske grundlov fra 1938, der ikke svarede til principperne i en moderne retsstat. Der blev dannet en grundlovgivende forsamling med 30 medlemmer fra hver af de to konkurrerende parlamenter, inkl. en af de mere yderligtgående estlandsrussere, Vladimir Lebedev, som havde været imod Estlands selvstændighed, indtil den var en realitet. Når der var vedtaget en ny grundlov, skulle der holdes valg efter en ny valglov, hvorefter overgangsperioden (påbegyndt i marts 1990) til fuld selvstændighed ville være afsluttet.

Økonomisk var situationen meget kaotisk. Der var udbredt varemangel på basale varer som fødevarer, sæbe og brændsel. Moskva ville nu have markedspriser for olie, hvilket betød, at man i vinteren 1991-1992 overvejede at evakuere en del af Tallinns befolkning fra uopvarmede beboelsesejendomme til brændefyrede huse på landet. Der var hyperinflation i den sovjetiske rubel, som man skulle have store stakke af for at kunne købe noget. Meget af handelen foregik i stedet i flere forskellige vestlige valutaer: Dollars, D-mark eller endog finske mark. Den nye estiske nationalbank (oprettet i slutningen af sovjettiden) forberedte genindførelsen af Estlands egen møntfod, den estiske krone (Eesti kroon), men man ville undgå, at det blev en svag valuta, så man skulle have grundlaget i orden først.

Som følge af den økonomiske krise i landet gik regeringen Edgar Savisaar af i januar 1992. Den hidtidige trafikminister Tiit Vähi blev den nye premierminister indtil valget, der skulle foregå senere på året, når den nye grundlov var vedtaget.

Der gik hele foråret 1992 rygter om, at Eesti kroon meget snart ville blive genindført. Estland var kort efter selvstændigheden blevet medlem af den interna-

100 krooni og 500 krooni. 1, 2, 5, 10, 25 og 50 krooni sedler fandtes også.

1 kroon var mest udbredt som mønt. Den var ikke delt i øre, men i sent. Nu har Estland euro.

tionale valutafond (IMF), som ydede lån og økonomisk rådgivning til landet. IMF-økonomerne var skeptiske m.h.t. indførelse af estisk valuta og foreslog, at Estland ventede med indførelsen, til den sovjetiske rubel havde stabiliseret sig. Estlands nationalbankdirektør, Siim Kallas, var imidlertid af en anden mening, og den 20. juni 1992 blev pengereformen gennemført. I dagene 20.-22. juni kunne man omveksle rubler til estiske kroner, som derefter blev det eneste lovlige betalingsmiddel i landet. De første 1500 rubler kunne omveksles til en kurs på 10 rubler for en Eesti kroon (delt i 100 sent). Overskydende beløb kunne kun veksles til en kurs på 50 rubler for en krone. Bankkonti på mere end 50.000 rubler kunne først omveksles efter dokumentation for pengenes lovlige op-

Tallinn – Estlands hovedstad

Tallinn er Estlands hovedstad og den største by i landet. Den har i dag ca. 450.000 indbyggere, d.v.s. næsten hver tredje indbygger i Estland bor i hovedstaden. Indbyggertallet toppede i 1989, hvor byen havde 482.300 indbyggere, omkring årtusindskiftet var det faldet til ca. 400.000, men er i de senere år steget igen. Tallinn er en havneby, som ligger på den vestlige del af Estlands nordkyst. Som tidligere nævnt er byens navn, Tallinn, afledt af "Taani(n) linn(a)", d.v.s. den danske borg eller by (Castrum Danorum på latin). Sådan begyndte esterne at kalde byen, efter at Danmark med den som udgangspunkt havde erobret det nordlige Estland. Umiddelbart efter at den danske konge, Valdemar Sejrr, havde erobret stedet, lod han en borg bygge. Imidlertid havde der allerede været en estisk borg samme sted. Dens navn var "Kalevan linna", d.v.s. Kalevs borg. Kalev er en af de mest fremtrædende estiske sagnfigurer, og ifølge esternes national-epos Kalevipoeg (Kalevs søn) er Kalev begravet på toppen af den bakke, der altid har udgjort byens centrum. Umiddelbart syd for Tallinn ligger en stor sø, Ülemiste järv (Øvre sø), som ifølge nationaleposet er dannet af Kalevs hustrus, Lindas, tårer efter Kalevs død. Efter at Kalev var begravet, opstod på graven borgen Kalevan linna. I gammelrussiske krøniker er borgen nævnt under det deraf afledte navn Kolyvan. På et kort fra 1154 af araberer al-Idrisi (i den sicilianske konges, Roger II's, tjeneste) er byen afmærket under navnet Qlwry i Astlanda, hvilket viser, at den allerede havde betydning inden Valdemar Sejrr erobrede den. Et andet navn for den datidige borg var Lyndanise – der er dog en teori om, at dette navn stammer fra tiden omkring den danske erobring og også betyder danskerborgen.

Den danske borgs fulde navn var på latin Castrum Danorum in Revelis, idet den omgivende landsdel på estisk hed Rävåla. Derfor blev byens navn fra danskertiden til Reval. Under navnet Reval, både på de skandinaviske sprog og tysk, var borgen og byen omkring den kendt i århundreder. Det blev til Revel på russisk i tsar-Rusland, men den tyske befolkning kaldte den stadig Reval. Først efter Estlands selvstændighed i 1918 blev byens officielle navn Tallinn, som esterne havde kaldt den i århundreder.

Tallinn er en af de bedst bevarede middelalderbyer i Nordeuropa. De ældste bygningsværker er opført i gotisk stil. Dog er mange af bygningerne i århundredernes løb bygget om efter de skiftende byggestile (især i 1800-tallets klassicisme), så byen er ikke rent gotisk, men præget af flere forskellige stilarter. Som en af få byer i Nordeuropa har Tallinn bevaret størstedelen af byens middelalderlige bymur, 1,85 km med næsten 30 tårne. Selvom byen langt fra har været skånet for krige og brande, har den alligevel bevaret en stor mængde meget gamle bygninger. Under Anden Verdenskrig blev byen udsat for de værste ødelæggelser i

dens historie, nogle af byens ældste gader blev jævnet med jorden i et sovjetisk luftbombardement den 9.-10. marts 1944, hvor også nationalteatret Estonia brændte ned til grunden. I krigen blev mellem en tredjedel og halvdelen af byen ødelagt, primært under det nævnte sovjetiske bombardement, men heldigvis gik det ikke så meget udover den ældste bykerne, hvor "kun" 10 % af bygningerne blev helt ødelagt.

Den danske forfatter Marius Dahlsgaard (1879-1941) skrev begejstret om Tallinn i sin bog om Estland i 1928: "Vi blev ikke skuffede af Byen. Den er som et Smykkeskrin eller snarere som et fornemt gammelt Raritetskabinet, hvor man hvert Øjeblik finder sjældne, ældgamle Sager, som man må fryde sig over. -... Hvert Øjeblik ser man et Hus, der har 3-400 Aar paa Bagen. Saa kommer der en Hansagavl, saa et Taarn, der ligner en østerlandsk Minaret.- Det vil da ogsaa uvægerligt gaa saadan, at Tallinn, naar Trafiklinier og det øvrige Turistapparat med dets Tilbehør af Hoteller kommer i Orden, vil blive en af Nordeuropas mest besøgte Byer. Her vil man ogsaa møde noget af det mest velbevarede Byinteriør i Europa. - ... Byen er som et Eventyr, og man vil længes tilbage til den, naar først man har fået fat paa dens ejendommelige Stemning. -... Tallinn er en by med en ejendommelig Tiltrækning. Dens herligheder er mangfoldige, dens Beliggenhed er den skønneste man kan tænke sig, og den Tid vil komme, da fremmede rundt omkring fra Verden vil besøge den. Den tæller nu over 130.000 Indbyggere. Maatte den skønne, gamle By nu blive forskaanet for den "Modernisering", der har været saa skæbnesvanger for saa meget gammelt og smukt."

Udover krigsødelæggelserne har byen nu ikke helt undgået den af Dahlsgaard frygtede "modernisering", hvilket har været skæbnesvangert for nogle gamle og smukke bygningsværker, dette både i den første selvstændighedstid og i sovjet-tiden. Men det har trods alt været af ret begrænset omfang i den gamle bydel, og efterhånden er fredningen af den enestående gamle bydel blevet mere og mere effektiv. Som den første by i hele USSR blev Tallinns gamle bydel i sin helhed fredet i 1966, og fredningen blev international med optagelse af Tallinns gamle bydel på UNESCO's verdensarvsliste i 1997, hvilket stiller en række skrappe krav. Der kom især gang i restaureringsarbejdet før OL's sejlspørtskonkurrencer i byen i 1980, da byen pludselig fik masser af midler fra Moskva til istandsættelse. Polske specialister i bygningsrenovering (der havde rige erfaringer fra især genopbygningen af det totalt ødelagte Warszawa efter krigen) kom til Estland inviteret af Moskva. Da aftalerne blev indgået af de centrale myndigheder i Moskva, var det hen over hovedet på de lokale fredningsmyndigheder i Estiske SSR, hvilket gav dem yderst begrænset indflydelse på, hvordan restaureringen skulle foretages. Efterhånden fik de lokale myndigheder dog et tættere samarbejde med polakkerne, der fortsatte restaurering i den gamle bydel også i 1980'erne. En af de ledende embedsmænd (nu chef for) byens fredningsmyndighed er i øvrigt også polak: Boris Dubovik, fra det polske mindretal i Ukraine. Efter den genvundne selvstændighed er restaureringsarbejdet fortsat, men nu mest udført af estiske firmaer.

Tallinn er opstået omkring fæstningsværkerne på den bakke, hvis tyske navn

Det nordøstlige Estland

Estlands nordøstlige landsdel hedder Virumaa (gammelt tysk navn: Wierland, der også blev brugt i den danske tid), og den er i dag delt i to amter: Ida – og Lääne Viru (øst – og vest Viru). I mellemkrigstidens selvstændige Estland var Virumaa ét amt. Den østlige del (Ida-Viru amt) er præget af olieskiferminer og store industribyer, og området er det mest forurenede i Estland, "Estlands Ruhr-distrikt". Ida-Virumaa er dog andet end forurenede industribyer, der er også smukke naturområder. Byerne i området er vokset enormt i sovjettiden og består mest af fabrikker, skiferbrud og boligblokke. De fleste af indbyggerne i disse industribyer er russere, som er kommet til Estland efter krigen. I amtet Ida-Viru er kun ca. 19 % af befolkningen estere, når befolkningen i byerne tælles med. Imidlertid hører byerne administrativt ikke under amtet, som kun består af landområderne og landsbyerne i området. Af amtets befolkning, d.v.s. landbefolkningen i området var 63 % estere i slutningen af sovjettiden (1989).

Den vestlige del (Lääne-Viru) har ikke haft en lige så intensiv industriudvikling, og derfor er forureningen langt mindre, ligesom amtet har bevaret et nationalt estisk præg, idet ca. 3/4 af befolkningen var estere i slutningen af sovjettiden. Nu er andelen steget til ca. 87 %. I denne del ligger nationalparken Lahemaa ved kysten. De største byer i Virumaa er Narva, Estlands tredjestørste by ved grænsen til Rusland, og Rakvere, omtrent midt mellem Narva og Tallinn (ca. 100 Km fra Tallinn). De var henholdsvis administrativt centrum for Ida-Virumaa og Lääne-Virumaa, indtil en reform fra 2018 ophævede amtsforvaltningerne.

Mod øst fra Tallinn, langs nordkysten

Tallinn ligger på den vestlige del af Estlands nordkyst. Kører man mod øst, vil man det første stykke stadig være i Harju amt (gammelt tysk navn: Harrien). Det første stykke vej øst for byen er en slags motorvej, oprindeligt anlagt af tyske krigsfanger umiddelbart efter Anden Verdenskrig.

Man kan køre ad mindre veje en del af vejen nord for hovedvejen mellem Tallinn og Narva eller tage afstikkere op til nordkysten.

Efter at have passeret Maardu kan man snart se Jõelähtme kirke nord for vejen. Man kan krydse vejen lidt længere fremme og køre et stykke tilbage for at komme til Jõelähtme, hvis kirke (viet Maria) stammer fra begyndelsen af 1300-tallet. Kirken var oprindeligt uden kor og tårn. Koret blev bygget i begyndelsen af 1400-tallet og et tårn efter den livlandske krig, hvor kirken blev stærkt beskadiget. Det nuværende tårn er fra 1912, opført efter en brand i 1910. Prædikestolen

er i renessancestil fra 1639 (af Tobias Heintze), men har mistet sine figurer i Store Nordiske Krig. Over for kirken ligger det lokale monument for de faldne i Frihedskrigen, som er genopført i 1992, efter at det oprindelige monument fra 1939 var blevet ødelagt af sovjetmagten (stykker af det oprindelige er udstillet). Fortsætter man ud af Jöelähtme mod øst, passerer man en mindesten, der viser, hvor tæt de sovjetiske tropper var på Tallinn i begyndelsen af 1919, da fremrykningen blev stoppet af Estlands nyskabte hær den 3. januar 1919. „Hertil og ikke længere“ står der på stenen, hvis forgænger var sat op i 1934 og sprængt i stykker af sovjetmagten i juni 1941. Den nuværende sten blev sat op i 1989. Fortsætter man mod øst langs den gamle landevej parallelt med den nyere syd for den, kan man snart dreje af mod Jägala vandfaldet (Jägala Juga), et af de kendteste vandfald i Estland. Lidt længere fremme ad samme landevejen krydser man floden ved en dæmning, hvor der i de senere år er anlagt et mindre vandkraftværk. Vejen fortsætter til et næs ved kysten, og herfra kan man køre videre til det næste næs Kaberneeme. Man kan også køre til Kaberneeme ad landevej 260 og 263 og dreje ad en lille vej (nr. 264) ind i skoven (efter landsbyen Kaberla) for at komme til et holocaust-mindesmærke ved Kalevi-Liiva. Man fortsætter ind i skoven, til vejen deler sig i flere og fortsætter så mod højre, indtil vejen ender ved et sandet område. Hertil blev der fragtet nogle tusinde primært jødiske fanger fra andre lande som Tjekkoslaviet, Tyskland og Polen under den nazistiske besættelse. De blev skudt og begravet samme sted. Nogle estere (Jaan Viik og Ralf Gerrets) blev i Sovjetestland ved en proces i Tallinn i 1961 dødsdømt og henrettet for aktiv medvirken til massebordene ved Kalevi-Liiva. Esteren Ain-Ervin Mere, som havde samarbejdet med NKVD efter den sovjetiske magtovertagelse og senere var blevet chef for den estiske afdeling af det tyske sikkerhedspoliti (SD, direkte under tyskeren Sandberger) under den tyske besættelse, blev dødsdømt in absentia. Han befandt sig i Storbritannien, som ikke ville udlevere ham, da man ikke fandt beviserne tilstrækkelige.

Ved Kaberneeme er der en lille havn med et spisested, og her kan arrangeres ture til nogle af øerne i Kolga-bugten, som nu er ubeboede. Øen Rammu var be-

Estlands bredeste vandfald i Jägala (over 50m). Højde næsten 8m.

boet indtil 1952, hvor det sovjetiske militær beordrede alle civile indbyggere (knap 100) til at forlade øen.

Øens gårde ligger nu i ruiner, og der er desuden et par fyrtårne, som ikke er i brug længere.

Næste større halvø er Juminda halvøen, men der er

Det centrale Estland

Byerne i det centrale Estland er alle forholdsvis små, men nogle af dem er meget gamle. Ligeledes bevidner gamle kirker og herregårde om gammel bosættelse også i denne del af Estland trods manglen på større byer.

En af de ældste byer i Estland er Paide (tyisk: Weissenstein, tidl. Wittenstein), som er hovedby i den historiske landsdel Järva(maa), på tysk Jerwen, der i første omgang blev erobret af danskerne i 1220, men afstået til Sværdridderordenen allerede i 1238. Man passerer Paide på vej til Tartu, og da man naturligvis kommer igennem det centrale Estland, når man kører til byerne Tartu, Viljandi og Pärnu i Syd-Estland, så følger beskrivelsen af det midterste af Estland disse veje.

Langs vejen til Tartu

Landevejen fra Tallinn mod Tartu er tosporet i begge retninger og dermed nærmest motorvej til Kose ca. 40 km fra Tallinn. Der er dog planer om at gøre denne hovedfærdselsåre mellem de to største byer tosporet i begge retninger på et længere stykke ikke nødvendigvis hele vejen, men i det mindste tresporet med skiftende overhalingsspor for de to retninger. Hasarderede overhalinger på de lange strækninger af vejen, der stadig er almindelig landevej, koster hvert år adskillige menneskeliv. Dog er færdselssikkerheden blevet væsentligt forbedret siden 1990'erne, hvor Estland sammen med de andre baltiske lande og Portugal var i toppen blandt europæiske lande i antallet af færdselsdræbte i forhold til befolkningsstørrelsen.

Før Vaida kan man dreje af mod øst for at komme til golfbanen ved Suuresti, en af de ca. 10 golfbaner oprettet i Estland siden 1990. Efter at have passeret Vaida, kan man dreje af mod vest til Tuhala, der er kendt for den såkaldte "heksebrønd" (Tuhala Nõiakaev), der er en almindelig brønd i landsbyen, som imidlertid ligger ved en underjordisk flod i et karstlandskab.¹ Når der er meget vand i den underjordiske flod bliver trykket så højt, at brønden flyder voldsomt over (op til 100 liter vand i sekundet) og oversvømmer det omkringliggende område). Man skal dog være lidt heldig for at se dette, idet det ikke er hvert år, brønden "koger", som det kaldes. Størst er chancerne selvfølgelig, efter at store snemængder er smeltet. Tuhala har også en kirke bygget af den lokale godsejer 1775-1777, med endnu ældre interiør. Prædikestolen er særlig ved at den er bygget sammen med alteret og er fra omkring år 1600. Få kilometer længere ad vejen mod Tartu ligger "Vikingelandsbyen" (Viikingite küla), en temapark åben året rundt med en "vikingeborg" i træ, legeplads med "vikingeskibe" m.m., hvor der mulighed for forskellige aktiviteter som bueskydning, kanosejls (Pirita-floden)

1) Landskab hvor bløde stenarter (i Estland kalksten) når op til overfladen og bliver nedbrudt af regnvand, der derved former landskabet. Har ofte underjordiske vandløb.

Tuhala heksebrønd i "udbrud".

løber her), øksekast med mere. Kører man fra landevejen ind i Kose (landsbyens navn betyder vandfald, og den er opkaldt efter et mindre vandfald ved Pirita-floden), kan man nær broen over floden se kirken, som oprindeligt er fra middelalderen. Den første trækirke viet Skt. Nikolai menes opført omkring 1230, og den er nævnt i den danske kong Valdemars jordebog i 1240. Den menes erstattet af en stenkirke omkring 1370, som blev brændt af russerne i den liviske krig i 1560, derefter genopbygget og senere ombygget i 1800-tallet. Portalen om indgangsdøren i vestenden er fra 1400-tallet. De to solkors, der er muret ind i væggen på siderne om portalen, er fra 1500-tallet. Prædikestolen er fra 1639 og udført af T. Heintze fra Tallinn. Der er også et par solkors fra 1600-tallet på kirkegården og et gravmæle for balttyskeren Otto von Kotzebue, som var opdagelsesrejsende i det russiske tsar-

riges tjeneste 1823-26. Han har fået opkaldt en by og en bugt efter sig i Alaska (som blev solgt til USA af Rusland i 1867).

Lidt over 10 km syd for Kose ligger Kõue herregård (tysk navn: Kau), i nærheden af landsbyen Triigi (herregården er også kendt under dette navn, følg skilte til Triigi). På vejen kan man gøre en lille afstikker til det sted, hvor det menes at admiral Johan Pitka faldt under forsøget på at forsvare Estland mod Den Røde Hær i 1944. Vejen dertil er afmærket på skilte fra Kose, og på selve steder er nogle informationstavler.

Herregården Kõue/Kau tilhørte Otto von Kotzebue i 1800-tallet. I 1922 blev den givet til den estiske officer Karl-Johann Laurits som tak for hans indsats i Frihedskrigen. Han solgte den i 1939, men blev boende i Estland, hvor han blev arresteret af sovjetmyndighederne i september 1940, der henrettede ham i Tallinn i juni 1941. Fra 1943 var der skole i bygningen, men den lukkede i 1975, og bygningen hørte derefter under det lokale statsbrug, der lod den forfalde. Da den estiske politiker Eerik-Niiles Kross købte den i 2006 lå den nærmest i ruiner, men på mindre end 10 år blev bygningen genskabt som et flot stemningsfuldt herregårdshotel (www.kau.ee). De ældste dele (kælder) er fra middelalderen, men det meste af bygningen er fra begyndelsen af 1800-tallet. Putins Rusland har i øvrigt forsøgt at udstede international arrestordre på den nuværende estiske ejer af herregården, som landet hævder stod bag en mystisk påstået kapring af et rus-

Det sydøstlige Estland

Tartu, universitetsbyen.

Tartu er Estlands næststørste by og ligger i den sydøstlige del af landet ved en af Estlands største floder, Emajõgi (Moderfloden). I dag har byen ca. 100.000 indbyggere. Byens navn er afledt af navnet på borgen Tarbatu, der blev bygget af estere på stedet før den udenlandske erobring. Muligvis er navnet forbundet med ordet Taara, som er tordengudens navn i den gamle estiske mytologi. Ifølge en anden teori er ordet afledt af ordet tarvas (urokse).

Byen er langt fra så velbevaret som Tallinn, idet krige og brande har ødelagt meget. Senest blev ca. halvdelen af byen ødelagt under Anden Verdenskrig. Der er dog stadig mange seværdigheder at se.

"Dorpat - det er de stille studiers by, bygget midt i en blomstrende Have" skrev en journalist i en artikel om byen i Berlingske Tidende i sommeren 1923.¹ Dengang var byen i Danmark endnu mest kendt under sit tyske navn, Dorpat. Men i artiklen nævnes også, at byens officielle navn er blevet Tartu.

Tartu har Estlands ældste universitet, grundlagt i 1632, og byen er derfor præget af studerende. Ca. en femtedel af indbyggerne er enten studerende eller ansatte på universitetet. Estlands landbrugsuniversitet ligger også i byen, og tager man studerende og ansatte derfra med, er det ca. en fjerdedel af befolkningen, der er tilknyttet bare de to uddannelsesinstitutioner. Det er en af grundene til, at Tartu betragtes som Estlands kulturelle hovedstad. I mellemkrigstiden lå i Tartu også den højere kunstscole "Pallas" (opkaldt efter gudinden Pallas Athene i den græske mytologi), som blev lukket i 1940. Senere i sovjettiden blev Kunstakademiet oprettet i Tallinn. På samme måde gik det Videnskabernes Akademi, som oprindeligt blev oprettet i Tartu i 1938, men lukket i 1940 og et nyt oprettet i Tallinn i 1946. I Tartu har der dog siden 2000 været en ny højere kunstscole, der betragter sig som efterfølger for Pallas, selv om den ikke har samme navn.

Tartu var i høj grad også dominerende under den nationale vækkelse i anden halvdel af 1800-tallet, hvor mange af tidens initiativer kom fra estere i Tartu. Man taler også om "Tartu ånden" (Tartu vaim), som en karakteristik af byens intellektuelle og til dels også lidt bohème-agtige karakter i modsætning til det mere materialistiske og forretningsorienterede Tallinn.

Et andet af byens tilnavne, det måske lige lovlig pretentiøse "Athen ved Emajõgi" skyldes, at den gamle bykerne var og til dels stadig er domineret af bygninger i nyklassicistisk stil, bygget i slutningen af 1700-tallet og begyndelsen af 1800-tallet.

Oprindeligt lå der på en bakke ved Emajõgi floden en estisk borg, Tarbatu,

1) Berlingske Tidende 27/7 1923

som sammen med byen Otepää var centrum for det omgivende område Ugandi. Ugandi er det gamle estiske navn for det sydøstlige Estland og har i øvrigt givet navn til hele Estland på lettisk, hvor landet kaldes Igaunija. (På samme måde som Estland på finsk ofte kaldes Viro efter provinsen Viru i nordøst). Storfyrsten for det store russiske rige storfyrstendømmet Kiev, Jaroslav den Vise, erobrede imidlertid området og byggede sin egen fæstning på stedet i år 1030. Denne borg er nævnt i russiske krøniker under navnet Jurjev (opkaldt efter Jaroslav, som blev døbt Juri), hvilket er grunden til at Tartu betragter sig som Estlands ældste by. Den russiske borg blev ødelagt i 1061 af esterne, som senere byggede en borg igen på stedet. Imidlertid kom de tyske korsriddere sydfra og ødelagde og erobrede borgen i 1224, hvilket var det sidste afgørende slag på det estiske fastland i korsridderens erobring af Estland.

Derefter blev Tartu, under det tyske navn Dorpat (også afledt af Tarbatu) bispesæde i det omgivende bispedømme af samme navn, som udgjorde omtrent den sydøstlige fjerdedel af det nuværende Estland. Der blev bygget en bispeborg og en enorm domkirke på den bakke, hvor esternes borg før havde ligget. Neden for bakken, i den lave bydel, blev der bygget flere kirker, i alt skal der have været hele 12 kirker i middelalderens Tartu og 3 klostre (dominikaner-, cistercienser- og franciskanerklostre).

Nøjagtig som Tallinn blev Tartu bygget med en øvre og en nedre bydel, omkranset af en bymur. Tartu blev også i løbet af 1280'erne fuldgjaldigt medlem af hansaen og blev derfor en velhavende by. Ad floden Emajõgi foregik handel med Rusland og mellem Tartu og Peipussøen blev der ved floden bygget en borg, hvor man kunne lukke søtrafikken for at forsvare Tartu, og hvor bispedømmet opkrævede told. Det latinske ord for borg, Castrum, har givet navn til det estiske stednavn Kastre, hvor borgen lå (der var to borge, den første (Vana-Kastre, tysk: Oldenturn) menes at være opført fra 1242 på stedet hvor bifloden Luutsna løber sammen med Emajõgi), selvom den først er nævnt i 1343. Den nyere borg (Uus-Kastre, tysk Warbeck), som blev bygget fra 1342, ligger lidt længere mod øst, 12 km fra stedet, hvor Emajõgi munder ud i Peipussøen. Begge borge blev beskadiget i den livlandske krig og helt ødelagt i den Store Nordiske Krig i begyndelsen af 1700-tallet (hvor Sverige tabte et søslag på floden ved borgen til russerne), så der er ikke meget tilbage af dem i dag.

I 1472 blev der aftalt et giftermål mellem den russiske storfyrste af Moskva, Ivan III, og en niece til den sidste østromerske (byzantinske) kejser. Brudens navn var Zoe Paleologos (hvilket blev til Sofia Palaiologina på russisk). Den østromerske kejser var selv blevet dræbt ved tyrkernes erobring af Konstantinopel i 1453.

Bruden rejste fra Rom den 24. juni og nåede til Lübeck samme efterår, hvorfra hun sejlede til Tallinn og tog videre til Tartu, hvor hun blev modtaget af en udsendt delegation fra Rusland. Hun sejlede ad Emajõgi floden til Peipussøen, hvor hun blev modtaget af en russisk flåde, hun fortsatte via Pskov og Novgorod til Moskva, hvortil hun nåede den 12. november efter en rejse på fire måneder og tre uger og blev gift samme måned med Ivan III. Giftermålet gjorde, at Moskva

Det nordvestlige Estland

Vest for amtet Harjumaa (hvor Tallinn ligger) ligger det mindre amt Läänemaa på den nordvestligste del af Estlands fastland. Läänemaa betyder Vestlandet og det nuværende amt er noget mindre end området Läänemaa (tysk navn: Wiek) historisk har været. Danmark forsøgte også at underlægge sig dette område efter slaget i 1219, men stod svagt i forhold til de tyske erobrere. I 1228 blev bispedømmet Øsel-Wiek oprettet på den vestlige del af Estlands fastland – de fleste af øerne i det vestlige Estland hørte også under bispedømmet. Deraf navnet Øsel-Wiek (estisk: Saare-Lääne), idet Estlands største ø, Øsel, også indgik. Som i bispedømmet Tartu/Dorpat i sydøst var bispren (biskoppen) ikke bare den øverste leder af kirken i sit stift, men også verdslig leder (bispefyrste) i området.

Som beskrevet i kapitel 2 blev bispedømmet solgt til Danmark i 1559, men delene på fastlandet mistede Danmark i løbet af nogle få år, så den danske tid i dette område var ret kort. Det nordvestlige Estland er dog ikke kun Läänemaa, landsdelen Harjumaa omkring Tallinn strækker sig også et stykke vest for byen, og her findes også bygningsværker, der går tilbage til den danske tid.

Det nordvestlige Estland var også hjemsted for langt størstedelen af Estlands svensktalende mindretal. Estlandssvenskerne menes at være indvandret allerede i 1200-tallet (en del via Finland) til kystområder i primært det nordvestlige Estland og til en del øer i området. Det var altså længe før, Estland blev svensk og har som sådan ikke noget med svensketiden at gøre. I 1934 udgjorde de svensktalende 7 % af befolkningen i amtet Läänemaa (der dengang var større end nu).

Langs kysten fra Tallinn mod vest

Der er flere veje mod vest fra Tallinn. Vil man køre langs kysten, skal man køre ad landevej 390 (ikke langt fra Rocca al Mare). Vejen fører forbi en række nye vilkvarterer, opført som forstæder til Tallinn efter den genvundne selvstændighed. Vejen når dog først helt ud til kysten, efter at man har passeret Väana-Jõesuu, som er et gammelt sommerhusområde. Man kører da op ad en bakke og ved toppen har man nået Türisalu pank, en høj klint med en lodret skrænt ned til vandet. Her er en flot udsigt, men pas på ikke at komme for tæt på kanten, der er ca. 30 meter ned i den højeste del mod vest.

Vejen fortsætter et kortere stykke langs kysten og derefter ind i landet igen, hvor man snart når landsbyen **Keila-Joa**, opkaldt efter et vandfald (Keila juga) ved Keila-floden. Vandfaldet ligger i gåafstand fra vejen, og man går over et par broer ved floden for at komme til vandfaldet. Man kan ofte se et stort antal hængelåse, som er låst fast på broen over floden. Det skyldes en tradition, som især

russiske brudepar længe har haft med at sætte hængelåse med deres navne indgraveret op på broer, som symbol på at de for evigt hører sammen.

Vandfaldet er seks meter højt og 60-70 meter bredt, lidt mindre end vandfaldet i Jägala øst for Tallinn. Lige ved siden af vandfaldet ligger en herregårdsbygning, som er bygget i 1831-1833 af godsets daværende ejer, Alexander v. Benckendorff.

Estlands nordkyst består i høj grad af stejle klinter, her ved Türisalu.

Tsar Nikolaj I var med til indvielsen. Fra 1920 kom godset under Estlands udenrigsministerium, der brugte det til sommerresidens. I sovjettiden blev godset overtaget af sovjethæren, der havde en af de utallige raketbaser i Estland her i Keila-Joa, der derfor dengang blev en russiskpræget landsby. Nu er dog ca. 2/3 af indbyggerne estere. Den estiske stat fik bygningen tilbage i 1993 og overvejede at sætte den i stand som præsidentens sommerresidens. Men planen blev opgivet og herregården solgt til private som satte den i stand og indrettede den til hotel. Ved siden af herregården blev i 1936 bygget et mindre vandkraftværk, som nu er genskabt, efter at det var taget ud af brug i sovjetårene. Det er muligt at gå langs Keila-floden på en sti næsten til floden løber ud i havet. I sommerhusområdet på flodens vestlige bred byggede statsoverhovedet K. Päts og øverstbefalende J. Laidoner sommerhuse til sig selv i 1930'erne. I sovjettiden blev det et indhegnet og lukket område med adskillige sommerhuse for topkommunister, såsom den lokale partichef K. Vaino med flere. Sommerhusene tilhørte staten, men er nu blevet privatiseret og er i høj kurs.

Fortsætter man langs landevejen, kommer man igen lidt tættere på kysten og dernæst forbi halvøen Lohusalu, hvor der er en lille havn og en badestrand. I konferencecenteret ved Lohusalu blev nogle af forhandlingerne mellem Estland og Rusland i begyndelsen af 1990'erne om tilbagetrækning af de tidligere sovjetiske militære styrker holdt. Ved Laulasmaa i nærheden kommer man forbi endnu et gammelt sommerhusområde, hvor der nu også er et spahotel tæt på badestranden.

Snart når man Klooga strand (sommerhusområdet Kloogaranna), og her munder landevejen ud i den større landevej syd for kystvejen. Stranden i Kloogaranna er en populær og fin sandstrand. Her er sågar ført en stiklinje fra jernbanen lidt mod syd op til stranden, så det er muligt at køre med tog fra Tallinn praktisk taget helt til stranden. Selve bebyggelsen Klooga ligger ved jernbanelinjen lidt syd for landevejen.

Stednavnet **Klooga** er afledt af navnet på den lokale godsejer, familien von Kluge, men på tysk hed godset Lodensee efter den sø, det lå ved. Et ældre estisk navn for godset er da også Lodijärve, under hvilket det også optræder i en roman af den estiske forfatter Eduard Bornhöhe. I 1930'erne begyndte man at byg-

Estlands øer

Kysten på Estlands fastland var i sovjettiden en lukket grænsezone, hvor man skulle have særlig tilladelse til at komme, med mindre man boede der. Undtaget var nogle få større badestrande, som var åbne indtil kl. 22. Derefter var det forbudt at færdes på stranden. På øerne var det ikke kun kysten, der var grænsezone. Alle Estlands øer var i deres helhed grænsezone. Det gjorde også, at øerne under den sovjetiske besættelse var et strengt lukket område for udlændinge. Det var først i de allersidste år under perestrojka, at udlændinge fik lov til at besøge øerne. Selv Estlands egne indbyggere skulle have tilladelse til et besøg. Tilladelsen blev kun givet, hvis man havde en god grund til at besøge øerne, f.eks. hvis man havde slægtninge bosat der. Hvis ikke slægtningene var nærtstående nok, kunne besættelsesmagten meget vel nægte estere at besøge den smukke del af deres eget land, som øerne er! I de første år efter at Estland havde genvundet sin frihed, krævedes stadig et særligt visum for at komme til de større øer, men det kunne købes på stedet, og det var et forsøg på at dæmme op for uhammet masseturisme på øerne. Efter nogle år blev denne praksis afskaffet helt, og det er nu længe siden, at der har været nogen form for grænsekontrol, når man kommer fra fastlandet til øerne.

Befolkningen på øerne har i århundreder levet af fiskeri, søfart og landbrug. Naturen er meget smuk på øerne, og enebærbuske dominerer mange steder landskabet. På øerne er møllerne traditionelt mindre stubmøller, i modsætning til møllerne på land, der er større og har drejelig top. De fleste møller er dog gået til i sovjettiden. De store øer var den sidste del af Estland, der måtte bukke under for de kristne erobrere i 1200-tallet (i 1227). Estere fra øerne plejer at være stolte af deres herkomst, nogle spøger med, at der findes tre store sømagter: Storbritannien, Øsel (Saaremaa) og Dagø (Hiiumaa). I den estiske mytologi har de to største øer også deres egne sagnhelte, h.h.v. Suur Töll og Leiger. Dialekterne på øerne adskiller sig noget fra estisk på fastlandet. Dialekten på Øsel er kendt for ikke at skelne mellem bogstaverne õ og ö, der begge udtales som ö (d.v.s. som ø, se forskellen mellem de to i kapitel 1). Desuden er intonationen mere melodisk end på fastlandet.

Dette kapitel omhandler de tre største øer ved Estlands vestkyst og småøer omkring dem, herunder den tidligere svenskbefolkede ø Runö (estisk: Ruhnu), der befinder sig langt fra de øvrige tidligere svenskbefolkede øer omtalt i forrige kapitel.

De to største øer Saaremaa og Hiiumaa var tidligere i Danmark mest kendt under deres skandinavisk-tyske navne Øsel og Dagø.¹ Den danske konge Valdemar Sejr forsøgte allerede at erobre Øsel i 1206, men havde mere held med sin

1) I denne bog anvendes fortrinsvis betegnelserne Øsel og Dagø p.g.a. navnenes skandinaviske oprindelse som en undtagelse i.f.t. andre stednavne, hvor de estiske navne anvendes.

Med tidligere danske skibe til Estlands øer

I dag er de fleste af færgerne til øerne købt som nye (hos værfter i Polen og Tyrkiet) til disse ruter. Men for ikke ret længe siden har der sejlet en del tidligere danske skibe på ruterne. Det er en tradition, der går over 100 år tilbage.

Parallelt med andre færger sejlede fra 1997 den tidligere Helsingør-Helsingborg færge Regula (stadig under sit gamle navn) på ruten fra Virtsu på fastlandet til Kuivastu på Muhu. Overfartstiden er ca. det samme som mellem Helsingør og Helsingborg, d.v.s. knap en halv time. Færgeren er nu i reserve ved spidsbelastning. Også på den noget længere rute til den næststørste ø Dagø/Hiiumaa har der sejlet tidligere danske skibe. I 1985 købte USSR den da 19 år gamle færge Taars, der havde sejlet på Langelandsruten Tårs-Spodsbjerg. Den blev omdøbt til Hiiumaa og sejlede mellem denne ø (havnen Heltermaa) og fastlandet (havnen Rohuküla) indtil 2008, hvor den blev ophugget. Eftersom den nye Øresundsforbindelse udkonkurrerede færgeruten Dragør-Limhamn, kom denne rutes færge "Ofelia" også til Estland kort før årtusindskiftet og sejlede til Dagø/Hiiumaa i parallel drift med færgeren opkaldt efter øen. "Ofelia" bevarede sit navn i Estland og blev i landet til 2012. Da Storebæltsbroen kom ved årtusindskiftet overflødiggjorde det også dér færgetrafikken, og Vognmandsrutens færge "Difko Korsør" kom til Estland, hvor den sejlede på ruten mellem Virtsu og Kuivastu i årene 1999-2009 under det nye navn "Viire".

Men også før Anden Verdenskrig sejlede flere tidligere danske skibe til øerne. Mange sejlede til Dagø/Hiiumaa på et skib med det umiskendelige danske navn "Grenen". Dette dampskib var bygget på Helsingør skibsværft i 1908 til A/S Kjøbenhavns Fiskeforsyning, men havde som navnet antyder hjemhavn i Skagen. Det sejlede mellem Skagen og København (også med passagerer) med stop på Anholt. Det varede dog ikke mere end to år, før det blev solgt til "Dagö Dampfschiffahrts-Gesellschaft ved baron A. Hoyningen-Huene, Emmast pr. Keinis, Estland." Det fortsatte under navnet "Grenen" i Estland, også efter det blev solgt til næste ejer, det Baltiske Redningsselskab, der i 1920'erne sejlede på ruten Tallinn-Heltermaa (på Dagø)-Kuivastu (på Muhu)-Virtsu (på fastlandet)-Laimjala-Kuressaare (sidste to steder på Øsel).

I 1930'erne kom der konkurrence på ruterne til øerne, idet esteren Gustav Sergio grundlagde et rederi (G. Sergio & Ko) og i 1930 købte to dampskibe i Danmark. Begge disse skibe var købt fra SFDS, d.v.s. Sydfyenske Dampskibsselskab A/S og havde sejlet på ruter i det sydfynske øhav. Skibet "Rut" var bygget i Helsingør i 1894 og sejlede indtil 1930 til både Ærø og Langeland (tidligere også på Fåborg-Gelting). Skibet var i rutefart fra Vemmenæs til Rudkøbing og fra Fåborg til Søby (Ærø). Dette skib gav Gustav Sergio det nye navn Rudolf efter sin bror, og skibet blev indsat på ruten Virtsu-Kuivastu. Det mindre skib, Gustav Sergio også købte af SFDS i 1930, hed "Sif". Det var bygget af Kjøbenhavns Flydedok & Skibsværft i 1899, og dette opkaldte han efter sig selv og indsatte på ruten Rohuküla-Heltermaa. Dette skib havde hidtil sejlet på ruten Nakskov-Spodsbjerg, så sjovt nok kom dette skib fra praktisk taget samme rute mellem Langeland og Lolland, som det skib ("Taars"), USSR købte 55 år senere og indsatte på samme rute i Estland som forgængerens.

Der var i 1931 kommet jernbane mellem Virtsu og Tallinn, hvilket gjorde det fordelagtigt at sejle fra Virtsu i stedet for den lange vej fra Tallinn. Da Sergos priser var

Det sydvestlige Estland

Mod Pärnu

Der er 129 km fra Tallinn til Pärnu, hvilket tager ca. halvanden time at køre i bil eller bus. Toget kører en lidt længere vej og tager ca. 2,5 time.

Allerede lidt over 25 km nord for Pärnu passerer landevejen et sted med navnet Pärnu-Jaagupi. Det hedder sådan, fordi det ligger i Pärnu amt og er opkaldt efter den lokale landsbykirke, der er viet til Skt. Jakob. Kirken er den nyeste kirke i gotisk stil i Estland, den er bygget i 1531-1534, oprindeligt uden tårn. Tårnet kom til omkring 1730, men er genopført i 1888 efter en brand, spiret er fra 1907. Kirken har et alter i rokokostil fra 1794, og prædikestolen er et værk af Elert Thiele fra 1660. På dens sider ser man de fire evangelister. På kirkegården (lidt mod nord fra kirken) står det i 1989 genskabte monument for de faldne i Frihedskrigen og Første Verdenskrig. Det er en obelisk, som er en kopi af den oprindelige fra 1922, der blev sprængt i luften i 1945.

Ved Pärnu-Jaagupi kan man gøre en afstikker mod sydvest til jernbanemuseet i Lavassaare (www.museumrailway.ee), der ligger ved et tørvebrug. Hvor jernbanemuseet i Haapsalu omhandler bredsporede jernbaner i Estland, er museet i Lavassaare for de smalsporede jernbaner i landet. Ved tørvebruget ligger også en smalsporet industribane, hvilket er grunden til, at museet ligger så afsides. Jernbaneentusiaster i Estland fik under de lidt friere vilkår i 1987 mulighed for at danne en forening med det formål at oprette et jernbanemuseum. De sidste smalsporede jernbaner i Estland lukkede i begyndelsen i 1970'erne (bortset fra industribaner). Det havde da stadig været muligt at bevare meget rullende materiel fra dem eller evt. at åbne en veteranjernbane. Men ledelsen af jernbanerne i Estland var ikke interesseret, og sovjetstyret værdsatte ikke privat initiativ, heller ikke på museumsområdet. Så da entusiastene i 1987 begyndte at samle jernbanemateriel, var meget af det ældste forlængst hugget op. Men det er dog lykkedes at få opbygget en ganske pæn samling af både rullende materiel (heraf fem damplokomotiver) og andre museumsgenstande, der har med de smalsporede jernbaner at gøre. Remisen, hvor de fungerende lokomotiver står, er bygget til tørvebrugets bane i 1924.

Fortsætter man mod syd fra Pärnu-Jaagupi, kommer man til endnu et museum i Halinga, hvor Estlands største bilmuseum ligger direkte ved vejen. Det åbnede i 2013 i Tallinn, men flyttede hertil i 2016. Der er over 70 køretøjer, hvoraf en stor del er af sovjetisk herkomst. Det er efter sigende en af de største samlinger i EU af forskellige sovjetiske biler. Det afspejler dermed bilismen i sovjetårene i Estland, hvor folk måtte vente i årevis på at kunne få en Lada, Moskvitj, Zaporozjets eller et andet sovjetisk vidunder. Man skulle have en indkøbstil-

ladelse fra sin arbejdsplads for at kunne købe en bil. Der var kun sovjetiske personbiler at få, ikke engang fra andre kommunistiske lande kom der personbiler til USSR og dermed til Estland. Biler fra før krigen, hvor Estland var frit, og man derfor kunne købe biler fra vestlige lande, var derfor i høj kurs. De blev i årtier efter krigen brugt ikke som veteranbiler, men som dagligdags køretøjer. Der er også nogle vestlige førkrigsbiler på museet. Prisen på brugte sovjetiske biler var også højere end på nye, da de kunne købes straks af sælgeren. Ud over en del Ladaer har museet også en Fiat 124, som er den model, Lada er baseret på. USSR købte rettigheder til produktion af en ændret FIAT 124 og byggede en fabrik i en ny by i Rusland, der blev opkaldt efter den italienske kommunistleder Togliatti.

Museet har også noget så sjældent som et amerikansk „dollargrin“, der som ny er kommet til Sovjet-Estland. Den estiske skakspiller Paul Keres vandt i 1963 en skakturnering i USA, og præmien var en fabriksny Rambler Classic Ambassador 660. Den normale procedure, når en sovjetborger vandt en udenlandsk bil, var, at den blev kørt i Kremles garage til brug for systemets absolutte spidser i Moskva, og i stedet kunne vinderen få et „rubelgrin“ i form af en sovjetisk Volga, der var en klasse højere end Lada, Moskvitj og lignende. Men i den bilinteresserede Keres' tilfælde blev der gjort en undtagelse. Han fik lov at få den bil, han havde vundet. Den amerikanske Rambler er velbevaret og kan ses på museet. På museet findes også et par amerikanske Packarder fra 1940 og 1942. Estlands præsident Päts havde en lignende Packard (Super 8 Touring Sedan) fra 1938 som sin embedsbil. Efter magtovertagelsen kørte kommunisten Johannes-Vares Barbarus i den. Den er ikke bevaret, da den i 1955 havnede på et tørvebrug i Tootsi (ikke langt mod øst fra museet), og i 1960 blev den skåret i stykker for at blive ombygget til en havetraktor. Fabrikken Packard var i øvrigt efter aftale mellem Stalin og USA før krigen involveret i produktion af luksusbiler i Rusland (ZIS) med forbillede i Packards egne modeller til de absolutte spidser i Moskva.

Mange af Estlands biler fra før krigen gik tabt, eftersom de blev rekvireret af Den Røde Hær eller andre sovjetmyndigheder og taget med til Rusland, da de sovjetiske tropper flygtede i 1941. Til gengæld tog Den Røde Hær et stort antal biler i Tyskland som krigsbytte, og disse såkaldte „trofæbiler“ kom også til Estland. Men de mest sjældne af disse er næsten alle opkøbt af udenlandske samlere. Lederen af Estlands Kommunistiske Parti i årene 1944-1950, Nikolai Karotamm, fik udleveret en ekstremt sjælden Mercedes 540K (cabriolet) fra 1935, som Joseph Goebbels havde kørt med i 1935-1938. Karotamms enke solgte den i 1972 til en samler fra Moskva, hvor den nu står på museum.

Ved den nordlige indkørsel til Pärnu ligger byens lufthavn, der blev åbnet i slutningen af 1930'erne. I sovjettiden fungerede den både som militær og civil flyveplads. Efter at det sovjetiske luftvåben havde forladt flyvepladsen i begyndelsen af 1990'erne, har lufthavnen kun været i civil brug. Men bortset fra statsstøttet flyvning til nogle af de estiske småøer, er det begrænset, hvad der er af rutefart. I somrene 2008-2010 var der en rute direkte fra Stockholm til Pärnu for svenske turister, men det var vanskeligt at få den til at løbe rundt økonomisk.